

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 Психолого-педагогічний факультет
 Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

«До захисту допущено»

Реєстраційний № _____

Завідувач кафедри _____

« ___ » _____ 2023 р.

« ___ » _____ 2023 р.

Кваліфікаційна робота

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ
 У ПОЗНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Кваліфікаційна робота студента гр. СП м-22
 ступінь вищої освіти «магістр»
 психолого-педагогічний факультет
 спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
 освітньо-професійна програма «Соціально-
 педагогічна робота з дітьми та молоддю»
Белінського Валерія Анатолійовича

Керівник: кандидат педагогічних наук,
 доцент, доцент кафедри соціальної
 педагогіки і соціальної роботи
Размолодчикова Іванна Вікторівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ТKTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кривий Ріг - 2023

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Белінський Валерій Анатолійович, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав і не одержував недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)_____

Роботу виконано на кафедрі соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету, Міністерство освіти і науки України.

Захист кваліфікаційної роботи відбудеться «09» грудня 2023 року о 9.00 годині на засіданні екзаменаційної комісії з атестації здобувачів вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні педагогічні науки, освітньо-професійної програми «Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю».

Адреса: Навчальний корпус № 4 Криворізького державного педагогічного університету, Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, проспект Гагаріна, 54.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент Размолодчикова Іванна Вікторівна, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи психолого-педагогічного факультету Криворізького державного педагогічного університету

Рецензент: асистент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Лисоконь І.О.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ.....	8
1.1. Історичний екскурс дослідження прав дітей: нормативно-правова база.....	8
1.2. Соціально-педагогічні умови захисту дитинства у діяльності поза навчального закладу освіти.....	14
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ...21	21
2.1. Класифікація методів для забезпечення прав дітей у поза навчальній діяльності.....	21
2.2. Захист прав дітей – напрям діяльності фахівця соціально-педагогічної сфери.....	23
Висновки до розділу 2.....	28
РОЗДІЛ 3. ФОРМИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ІЗ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ДІТЕЙ У ПОЗАНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....29	29
3.1. Організаційні форми роботи соціального педагога у поза навчальній діяльності.....	29
3.2. Соціально-педагогічні засади виховання особистості у поза навчальній діяльності.....	33
Висновки до розділу 3.....	40
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44

ВСТУП

Актуальність дослідження. Гуманістична спрямованість сучасного світу детермінує значущість соціальної інтеграції кожної людини незалежно від стану її здоров'я та можливостей здобуття освіти й професійного розвитку, актуалізує розвиток її соціальності – здатності до взаємодії з соціальним світом як умови повноцінного входження у суспільство. Особливо актуальним це питання є для дітей та молоді, оскільки кожна молода людина на етапі формування і становлення потребує підтримки та допомоги з боку спеціалістів [20, с. 39].

Організація дозвілля дітей знаходиться в полі зору спеціалістів соціально-педагогічної сфери.

В. Панок та Ю. Луценко, зазначають, що «позанавчальна діяльність дітей – поняття, яке об'єднує всі види діяльності (крім учбової), в яких можливо вирішення завдань виховання і соціалізації» [12].

У вітчизняній та зарубіжній літературі теоретичним розробкам проблеми поза навчальної діяльності присвячено праці науковців А. Воловик, О. Вакуленко, О. Бездверної-Хамерікі, С. Букрєєва, В. Захарченко, М. Іванова, А. Капської, О. Карпенко, Т. Кравченко, В. Куценко, Н. Лавриненко, А. Малько, Л. Міщик та інших.

Питаннями охорони дитинства сьогодні у вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії опікуються науковці Н. Агаркова, В. Варивдін, В. Зяць, О. Караман, І. Ковчина, Л. Оліференко, Т. Піддубна, , І.П. Клеманович, Л.В. Кальченко, О. Марцеляк, Є. Червякова та інші.

Актуальність та значущість даної проблематики зумовили вибір теми кваліфікаційного дослідження: **«Соціально-педагогічні умови забезпечення прав дітей у поза навчальній діяльності».**

Мета дослідження. Дослідити та теоретично обґрунтувати важливість забезпечення прав дітей у поза навчальній діяльності.

Завдання дослідження:

- дослідити стан проблеми в психолого-педагогічній та спеціальній літературі;
- визначити умови забезпечення прав дітей;
- визначити напрям соціально-педагогічної роботи, що забезпечать ефективність дотримання прав дітей у поза навчальній діяльності.

Об'єкт дослідження: процес забезпечення прав дітей у поза навчальній діяльності.

Предмет дослідження: соціально-педагогічні умови забезпечення прав дітей у поза навчальній діяльності.

Методи дослідження. Для досягнення мети та завдань дослідження застосовано: теоретичні методи - аналіз, синтез, класифікація, порівняння, узагальнення, систематизація; емпіричний метод - спостереження та метод обробки експериментальних даних.

Теоретичним підґрунтям даного дослідження виступає пропагування засад науки соціальної педагогіки, яка досліджує особливості соціального виховання дитини у процесі її соціалізації.

Методологічною основою даної роботи виступили праці корифеїв соціальної педагогіки і соціальної роботи Т. Алексеєнко, О.В. Безпалько, М.П. Васильєвої, І.Д. Зверєвої, Р.Х. Вайноли, А.Й. Капської, О. Караман, Ж.В. Петрочко, А.О. Паляничко.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданні кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи, жовтень-листопад 2022 року. Результати дослідження були представлені *II Міжнародній науково-практичній конференції «CURRENT CHALLENGES OF SCIENCE AND EDUCATION»* у м. Берлін, Німеччина 16-18.10.2023 року («Соціально-педагогічні умови забезпечення прав дітей у поза навчальній діяльності» стор. 209-214).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, шести підпунктів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (44 позиції).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ

1.1. Історичний екскурс дослідження прав дітей: нормативно-правова база

Показником цивілізації будь якого суспільства виступає, перш за все, благополуччя його дітей, їх захищеність і спокій.

«Освіта для демократичного громадянства й освіта з прав людини покликані навчати, як жити разом, поважаючи одне одного у багатоманітному демократичному суспільстві, знати й розуміти свої права та брати активну участь у прийнятті рішень, які нас стосуються» [6].

Станом на сьогодні забезпечення прав і свобод підростаючого покоління є пріоритетним напрямом нашої держави.

Ж. Петрочко зазначає, що «Боротьба за утвердження прав людини завжди була каталізатором широко масштабних змін у суспільно-політичному житті будь-якої цивілізованої країни, вела до осмислення ролі людини у соціальному середовищі. Україна як демократична, суверенна і правова держава має своїм завданням не тільки розвивати демократичні цінності, пов'язані із визнанням пріоритету її прав, але й удосконалити практичні інструменти регулювання суспільних відносин із забезпечення цих прав» [31].

Підростаюче покоління сьогодні – це особистості, які сміливо борються за власне здоров'я, культурні надбання України, її освіту тощо.

У Законі України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» за № 2558-III від 21 червня 2001 р., статті 5 декларується, що «додержання і захист прав людини є основним принципом здійснення соціальної роботи» [8]. Тож зрозуміло, що діяльність із захисту прав дітей це професійний обов'язок кожного працівника соціально-педагогічної сфери.

Перш ніж безпосередньо перейти до розгляду питання даного підпункту розберемося з визначенням «соціально-педагогічне забезпечення прав».

Вважаємо за доцільне звернутися до аналогічної дефініції, яку використовують у теорії права.

Так, П. Рабінович визначає, що це: «забезпечення прав і свобод людини, що включає три складових: 1) сприяє реалізації прав і свобод людини; 2) здійснює охорону прав і свобод людини, в тому числі й профілактичні заходи; 3) захищає права і свободи людини» [36, с. 10-11].

Стосовно дослідження дефініції «захист прав» і «охорона» можемо сміливо стверджувати, що погляди науковців і юристів у цій царині розходяться і різняться. З дефініцією «охорона» пов'язують заходи з профілактики, тобто охорона – це правомірна реалізація прав, яка здійснюється під керівництвом та безпосереднім контролем соціальних інститутів. А захист відбувається в тому випадку, коли порушено права.

У сучасному тлумачному словнику української мови читаємо: «Захист – це охорона, заступництво»; 2) відстоювання прав клієнта в суді» [40, с. 192].

Нам імпонує точка зору А. Мордовцева, який визначає соціально-педагогічне забезпечення прав дитини, як: «Систему засобів і факторів, що забезпечує необхідні умови для поваги усіх прав і свобод людини і є визначальними для її вільного і повноцінного розвитку» [31].

Права дитини – це створені державою умови, за яких кожна дитина має право вільно розпоряджатися усім спектром матеріальних, соціальних та культурних благ. Держава гарантує, що кожній дитині дозволено користуватися основними свободами, встановленими в межах закону, а це в свою чергу, задовольняє усі потреби особистості дитини і забезпечує їй нормальний розвиток і функціонування у даному суспільстві.

І. Зверева та Ж. Петрочко зазначають, що: «Права дитини є поняттям із категорії прав людини, в основі яких лежать дві цінності – людська гідність і

рівність. Вони, як і права людини, підлягають обмеженню, але тільки такому, що передбачене законом у демократичному суспільстві (з міркувань державної безпеки, охорони порядку, моральності населення чи захисту прав інших осіб) [14, с. 35].

Шлях до міжнародного визнання прав дітей був складним і тернистим. До цього часу ми маємо змогу спостерігати ганебні випадки поводження з дітьми. Так, зараз Україна перебуває у стані війни з країною-агресором росією. Найгірші представники російської федерації вивезли із підконтрольних їй територій понад 200 тисяч українських дітей і станом на сьогодні їх доля нам не відома. Із документальних джерел нам відомо про скрутне становище дітей Африканського континенту. Їх злидений стан є причиною створення міжнародного руху захисту прав дітей.

У таблиці 1.1. представлено етапи розвитку прав дітей.

Етапи розвитку прав дітей

Табл.1.1

Рік	Характеристика етапу
<i>1919 рік</i>	Еглантайн Джебб створює в Англії фонд, який називає «Врятуйте дітей!». Цей фонд було засновано з метою надання допомоги дітям, які потребували екстреного втручання. Цей фонд був визнаний міжнародним правовим товариством.
1923 рік	Лігою націй ухвалено Женевську декларацію прав дітей. Дана декларація проголошує права дитини на духовний, моральний, фізичний розвиток. В ній наголошується, що у випадку війни, голоду, хвороби або сирітства кожна дитина має право на допомогу. Основним постулатом даної декларації є проголошення декларування соціальної справедливості.
<i>1948 рік</i>	Статтею 25 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй ухвалено декларацію прав дитини, нею проголошено право на особливу турботу і допомогу кожній дитині.
<i>1959 рік</i>	Генеральною Асамблеєю ООН ухвалено декларацію, у якій визнано права дітей на свободу від дискримінації, вибір ім'я, громадянства,

	права на освіту та охорону здоров'я.
<i>1979 рік</i>	ООН проголошує цей рік – Міжнародним роком дитини. При ООН створено роботу групу, яка опікується правами людини і дітей, зокрема. Особливістю цієї групи є те, що до неї входять незалежні експерти неурядових організацій та представники закладів освіти. Метою роботи цієї групи була розробка юридичної конвенції.
<i>1983 рік</i>	Сформовано спеціальну групу НУО. Її метою є підсилення діяльності Організації Об'єднаних Націй.
<i>1989 рік</i>	Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй одногослосно ухвалено рішення про Конвенцію прав дитини.
<i>1990 рік</i>	Конвенція про права дитини набула чинності 27 вересня 1990 року.
<i>1991 рік</i>	Україною ратифіковано Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про права дитини.
<i>1994 рік</i>	У світі визнано Міжнародним роком сім'ї.
<i>1999 рік</i>	Ухвалено Конвенцію, якою забороняються будь які форми дитячої праці.
<i>2000 рік</i>	ООН прийнято протокол, який забороняє дітям брати участь в озброєних конфліктах. У цьому ж році було прийнято ще один важливий протокол, яким забороняється торгівля дітьми, дитяча порнографія та проституція.
<i>2002 рік</i>	На Форумі, організованому ООН проголошено, що керівництво усіх країн бере на себе відповідальність за створення «Світу сприятливого для дітей». На цьому форумі ключовою є теза, що саме сім'я несе відповідальність за дітей, за їх захист, виховання і розвиток.
<i>2006 рік</i>	Україна схвалює Концепцію Національного плану дій, щодо реалізації Конвенції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй стосовно прав дітей.

У програмі Європейського Союзу для України, читаємо: «Весь комплекс міжнародних правових стандартів захисту і забезпечення благополуччя дітей охоплює міжнародний правозахисний документ, який ратифікували практично всі країни світу, – **Конвенція ООН про права дитини** – комплексна угода, яка зобов'язує держави, котрі її ратифікували,

вжити заходів щодо забезпечення та захисту прав дітей. Її називають «Велика хартія вільностей для дітей», світова конституція прав дитини» [14, с. 38].

Конвенцією ООН про права дитини визначено п'ять груп прав:

- громадянські права;
- політичні права;
- економічні права;
- соціальні права;
- культурні права [14, с. 38].

Вважаємо за необхідне докладніше зупинитися на роз'ясненні даних класифікацій прав людини.

Громадянські права включають право на власне ім'я та національність. Ці права визнано статтею 7. Право на самобутність кожної людини закріплено у статті 8. Право на життя підтверджено статтею 6. Принцип недискримінації проголошує стаття 2. Право на захист від насильства проголошують статті 19 та 34 Конституції України.

Політичні права людини – це свобода думки, свобода вільного висловлення, свобода на зібрання, переконання, віросповідання, вільний доступ до публічно інформації задекларовано відповідно у статтях 12, 13, 15, 14 та 17.

Економічні права задекларовано у статтях 4, 32, 36. У них йдеться про те, що держави повинні вживати заходів (економічних та правових) стосовно прав дітей.

Соціальні права закріплено статтями 4, 28, 29 – право на освіту. Статтею 24 гарантовано право на охорону здоров'я. Стаття 26 гарантує нам право на соціальне забезпечення.

Культурні права – це права, які ми реалізуємо під час відпочинку, дозвіллевої діяльності (вони закріплені у статті 4). Залучення до ігрової діяльності та участь у культурно-мистецькому житті нам гарантує стаття 31.

Нормативно-правову базу діяльності соціального педагога із забезпечення прав дітей у поза навчальній діяльності становлять:

- Конституція України;
- Закон України «Про позашкільну освіту»;
- Закон України «Про охорону дитинства»;
- Закон України «Про соціальну роботу з дітьми і молоддю»;
- Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації»
- Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні»;
- Конвенція ООН про права дитини (ратифікована Україною у 1991 році);
- Підсумковий документ Спеціальної сесії в інтересах дітей «Світ сприятливий для дітей» (2002 року);
- Загальнодержавна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини 2006-2016 рр.»
- Державна цільова програма розвитку позашкільної освіти;
- Міжгалузєва комплексна програма «Здоров'я нації»;
- Концепція поза навчальної діяльності»
- Програма «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів»»
- Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя»;
- Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності»;
- Положення про позашкільний навчальний заклад»;
- Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності».

1.2. Соціально-педагогічні умови захисту дитинства у діяльності поза навчального закладу освіти

Кожен освітній заклад створений для втілення загальної досконалості людини, усталених суспільних верств, відтворення та розвитку суспільства. Формация закладів освіти кожної країни – це основний чинник соціалізації особистості, зокрема виховання, спрямованого на забезпечення вирішення завдань соціалізації.

У науковій літературі знаходимо: «Сучасна школа – це значно більше, ніж традиційна передача знань. Школа відіграє ключову роль у вихованні громадян, які мають бути готові до життя у демократичному суспільстві і до конструктивної взаємодії з іншими. Адже саме в школі кожен отримує перший досвід суспільного життя, тож вкрай важливо, щоб цей досвід формував активну громадянську позицію» [6, с. 4].

Основна ціль поза навчальних закладів – залучення особистості до наявних надбань та досягнень суспільства та окремих її спільнот. Але якщо країна орієнтована на ендогенний розвиток, то пристосування буде відбуватися так, що вона забезпечує базу для індивідуального розвитку особистості (формування своєрідних, особливих ознак). Саме тому побудова, структура, сутність соціально-педагогічної діяльності у мережі поза шкільних закладів освіти буде залежати від основних соціальних надбань, ідеалів суспільства.

Діти, за показниками їх психічного та фізіологічного розвитку, а також завдяки ролям в соціумі, якими їх наділяють дорослі, деколи опиняються у двійчастих обставинах.

З однієї сторони, дитина формується як особистість неперервно, і це може відбуватися щохвилини, якщо у неї відбувається взаємовплив із соціумом. Така соціальна практика має значно менший обсяг у порівнянні з навичками дорослих людей, і саме тому ми не можемо суворо вимагати від дітей усвідомлених соціально затверджених дій, допоки ми не навчимо їх або

вони самі не засвоять певні форми, зразки поведінки на прикладі важливих для них людей.

Отже, дитина постає особистістю, яка має певні права, але з причин недостатньої психічної та соціальної сформованості не може захистити їх самотужки. І саме тому дитина звертається до відповідного спеціаліста, яким є соціальний педагог.

Соціальний педагог – це педагог, який здійснює низку заходів щодо соціально-педагогічної допомоги, удосконалення соціального виховання, навчання та розвитку особистості. Зміст діяльності соціального педагога витікає з його головних функцій: діагностичної, прогностичної, інформативної, корекційної та реабілітаційної.

Суть соціально-педагогічної діяльності як одного з видів професійної діяльності полягає не лише в доцільності, але і в свідомому виборі мети, пошуку напрямів та засобів її досягнення в рамках наявних умов або планів розвитку потрібних можливостей.

Все це має відкриту основу, що тримається на визнанні загальних людських ідеалів, а людина у цьому випадку виступає - як основна соціальна цінність. Проте не лише діяльнісний підхід є основою соціально-педагогічної діяльності тому що діяльність виникає на усіх рівнях людського існування та потребує нових соціально-педагогічних шаблонів у вирішенні особистих питань.

Соціально-педагогічна діяльність має системний принцип і як система здатна до саморозвитку, перетворення структурних складових в залежності від потреб людей та суспільства.

Структурно-змістовими компонентами соціально-педагогічної діяльності є: мотивація, мета, дія, комунікації та відносини.

Мотивацією соціально-педагогічної діяльності з захисту прав дитини є загальнолюдські цінності, які вкладені в правову основу країни та включають процеси утворення та зміцнення життєвих орієнтирів та структуру цінностей, якими дитина повинна користуватися при вирішенні життєвих проблем, та на

які спираються спеціалісти, працюючі у тих галузях, об'єктом чи суб'єктом яких являється дитина.

Мета зазначеної діяльності – це професійна діяльність спеціаліста з прав дитини, яким в даному випадку є соціальний педагог. Така діяльність покликана для профілактики порушень прав дітей в суспільстві, захист їх прав у випадку виявлення цих порушень, включення дитини в життя в суспільстві, а також реабілітації дітей, які потерпіли від порушення їх прав.

Дія, комунікації та відносини – компоненти соціально-педагогічної діяльності, які поєднані між собою.

В процесі діяльності, яка спрямована на захист прав дитини, соціальний педагог планує та узгоджує свої дії та дії клієнтів (самої дитини, батьків чи осіб, що їх замінюють), відновлює та намічає відносини між сторонами, налагоджує комунікації, які потрібні для вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних із захистом прав дітей.

Об'єктами соціально-педагогічної діяльності по захисту прав дітей є:

- діти вулиці, соціальні сироти, тобто діти, які соціально незахищені;
- діти-інваліди;
- діти з девіантною поведінкою;
- обдаровані діти;
- діти, що опинились у складних життєвих обставинах.

Діти, як об'єкт соціально-педагогічного захисту – це всі особи віком до 18 років. З них особливу увагу треба приділити дітям з соціально уразливих категорій, а саме:

- діти з неблагополучних сімей;
- сироти і позбавлені батьківського піклування;
- безпритульні;
- «соціальні сироти»;
- діти-інваліди;
- діти, які не залучені до навчання або праці;
- які перетнули межу закону.

Соціально-правовий захист дитини – це система заходів, які спрямовані на упередження і здолання кризових обставин у житті дітей, стримування і усунення порушень їхніх прав.

Суб'єктами, які допомагають забезпечувати функціонування життя неповнолітніх є, по-перше, батьки, а також медики і педагоги. Вони співпрацюють з службовцями державних органів виконавчої влади і співробітниками органів місцевого самоврядування.

Згідно зі статтею 22 Закону України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року, «соціально-педагогічна підтримка у системі освіти сприяє взаємодії закладів освіти, сім'ї і суспільства у вихованні дітей, їх адаптації до умов соціального середовища, забезпечує консультативну допомогу батькам, особам, які їх замінюють». Соціально-педагогічний патронаж здійснюють соціальні педагоги. Соціальні педагоги за своїм статусом належать до педагогічних працівників. Тому соціально-правовий захист дітей необхідно здійснювати у загальноосвітніх школах, гімназіях, ліцеях, коледжах, професійно-технічних училищах, центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, соціальних службах, реабілітаційних центрах, службах у справах неповнолітніх тощо.

Соціальний педагог як особа, що здійснює соціально-правовий захист дитини, може виступати у таких якостях:

- у якості фізичної особи;
- працівника соціальних інститутів (загальноосвітні школи, позашкільні заклади), державних установ, організацій і закладів: органів опіки й піклування, служби у справах неповнолітніх; державних та комунальних спеціалізованих установ і закладів соціального обслуговування: притулки, соціальні служби, реабілітаційні центри та ін..
- працівника недержавних організацій (благодійних, громадських, у тому числі й міжнародних).

Практичну діяльність соціального педагога у системі соціально-правового захисту дитини можна розглядати як окрему частину, та до її

основних функцій можна віднести: виявлення, ліквідування та реабілітацію, попередження та профілактику порушень прав дитини. Ця діяльність втілюється шляхом проведення соціальної роботи з дітьми, їх соціальним оточенням, закладами та службами, які забезпечують соціально-правовий захист дітей.

Соціальний захист прав дитини у соціально-педагогічній діяльності передбачає право на забезпечення у разі тимчасового, часткового або повного втрачання працездатності, безробіття при незалежних від них випадках, втрати годувальника, та в інших випадках, що передбачені законом (ст.46 Конституції України).

Соціально-педагогічна діяльність з питань соціального захисту прав дитини окреслюється соціальною політикою країни. В межах такої діяльності проводиться:

- соціальне обслуговування - дії, спрямовані на забезпечення потреб, які виникають в житті дітей та молоді та забезпечення злагодженого та різностороннього їх розвитку через надання соціальної допомоги і різних соціальних послуг;

- соціальний супровід – робота по здійсненню соціальної допомоги, опіки, захисту соціально незахищеної категорії дітей та молоді з ціллю подолання життєвих труднощів та збереження і підвищення їх соціального статусу;

- соціальна профілактика - робота, спрямована на запобігання асоціальної, протизаконної, деструктивної поведінки дітей та молоді, виявлення негативних впливів на здоров'я і життя дітей та молоді й попередження такого впливу;

- соціальна реабілітація - робота по відновлюванню психічного, морального та фізичного стану дітей та молоді, їх соціальної діяльності, приведення поведінки у відповідність із загальними нормами і правилами у суспільстві;

- соціальне інспектування – робота, спрямована на здійснення догляду, вивчення, аналізу, контролю за здійсненням соціальних проєктів, програм, умовами життя, психологічним, моральним та фізичним станом дітей та молоді, забезпечення захисту їх прав, свобод та законних інтересів.

Для забезпечення захисту дитини, соціальний педагог надає потрібні соціальні послуги. У Законі України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 року, зазначено: «Соціальні послуги – це комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя»[11].

Спробуємо проаналізувати різні підходи соціально-педагогічної діяльності з дотримання прав дітей. Варто зазначити, що це питання досліджували науковці О. Безпалько і Ю. Поліщук у своїх монографіях.

І. Зверева пише: «Коли застосовують поняття «соціально-педагогічна діяльність», то мають на увазі педагогічну діяльність за умови дефіцитів, які відбиваються на способі життя дитини, дорослого, їхній поведінці» [13, с. 19].

О. Безпалько визначає: «Соціально-педагогічною є діяльність, спрямована на створення сприятливих умов соціалізації, всебічного розвитку особистості, задоволення її соціокультурних потреб чи відновлення соціально схвальних способів життєдіяльності людини»[2].

Ж. Петрочко з цього приводу зазначає: «Незважаючи на певні відмінності у судженнях, позиції багатьох учених співпадають у тому, що сутність забезпечення прав дітей полягає у підтримці і допомозі дитини з метою задоволення її потреб й інтересів за допомогою організаційних, правових, фінансово-економічних, соціально-психолого-педагогічних засобів, форм і методів»[31].

Захист прав дитини у соціально-педагогічній діяльності – це система державно-правових заборук щодо забезпечення охорони прав дитини, яка включає сукупність правових норм і дієвих заходів коректувального та правозахисного характеру.

Висновки до розділу 1

Аналіз наукових джерел з проблеми прав дітей у поза навчальній діяльності дозволяє нам виділити наступне.

Особливості соціально педагогічної діяльності із забезпечення прав дітей обґрунтовані у наукових доробках вітчизняних та зарубіжних науковців Т. Алексеєнко, Ю. Василькова, О. Безпалько, І. Звереві, О. Караман та ін.

Даною проблемою опікуються різні соціальні інституції у всьому світі.

Задля успішного забезпечення прав дітей фахівець соціально-педагогічної сфери забезпечує у поза навчальній діяльності принципи демократичності, рівних можливостей, різноманіття, поваги до гідності дитини, мирного співіснування тощо.

З метою дотримання прав дітей у закладі освіти повинні дотримуватися певних умов.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Класифікація методів для забезпечення прав дітей у поза навчальній діяльності

Ми поділяємо думку, що: «Поглиблення і збереження демократії в Європі та світі великою мірою залежить від якісної громадянської освіти й освіти з прав людини. Рада Європи уже багато років пропагує розвиток культури демократії і прав людини у школі, розробляючи чіткі рекомендації щодо того, яким чином школа має готувати громадянина до участі у демократичних процесах в державі та успішної самореалізації у сучасному світі» [6].

Реформа системи освіти покликана відкривати максимальні простори для самовизначення кожної людини в суспільстві. Ця система спрямовує кожну особистість стати господарем власних інтересів, фізичних сил, робочого місця. А відтак, активізація поза навчальної діяльності пов'язана з наданням дітям можливостей самостійно обирати напрями діяльності.

Кожен напрям діяльності закладу позашкільної освіти характеризується специфікою та особливостями, й передбачає використання різних методів застосування.

С. Рубінштейн зазначав, що метод – це шлях пізнання, спосіб, завдяки якому пізнається предмет науки. Отже, метод – це прийом, а спосіб дослідження, – це методика, тобто сукупність методів дослідження; відповідно методологія – це вчення про шляхи та методи наукового дослідження.

Для ефективного використання методів соціально-педагогічної діяльності задля забезпечення прав дітей у поза навчальній діяльності потрібно чітко усвідомлювати їх кінцеву мету.

Класифікацію основних методів фахівця соціально-педагогічної сфери, наводимо нижче.

До соціальних методів відносять:

- методи соціальної діагностики;
- методи соціальної профілактики;
- методик соціального контролю;
- методи соціальної реабілітації;
- соціально-економічні методи;
- організаційно-розпоряджувальні методи.

До психологічних методів відносять:

- психодіагностичні;
- психокорекційні;
- методи психологічного консультування;
- методи психотерапії.

До педагогічних методів відносять:

- організаційні методи;
- педагогічна діагностика;
- навчання;
- виховання.

До соціально-педагогічних методів відносять:

- методи організації соціально-педагогічної взаємодії (ціннісні орієнтації, спілкування, оцінку, самореалізацію, визначення мети, організацію діяльності);
- методи соціального виховання (мотивування, залучення до дії, закріплення, збагачення співтворчості);
- методи впливу (на свідомість, поведінку, почуття).

У результаті поза навчальної діяльності соціальний педагог також використовує методи соціального впливу.

У науковій літературі читаємо: «Соціальний вплив – це процес взаємодії людей, в якому передбачається така поведінка однієї людини, яка має своїм наслідком або метою змінити поведінку, почуття або думки іншої людини з приводу якогось явища, об'єкта, події» [24, с.4].

2.2. Захист прав дітей – напрям діяльності фахівця соціально-педагогічної сфери

Соціально-правовий захист у наукових джерелах трактують як систему соціальних, правових, економічних заходів та гарантій. Їх, зазвичай, реалізують державні та недержавні організації.

В енциклопедії для фахівців соціальної сфери, читаємо: «Соціально-правовий захист прав дітей це спільна системна діяльність державних і неурядових організацій щодо законодавчого і соціального закріплення прав дітей, в основі якої лежить пріоритет найкращих інтересів дитини, гарантування її особистих, соціальних, політичних, культурних, економічних та інших прав, й особливо права на сім'ю» [7, с. 297-298].

Ж. Петрочко справедливо зазначає: «Завдання соціально-правового захисту дитинства:

- психолого-педагогічна допомога;
- юридична допомога:
- консультування дітей і їх батьків;
- контроль за роботою дитячих установ різного типу;
- соціально-медична допомога;
- інформаційно-правова допомога дітям з питань охорони здоров'я, одержання професії, працевлаштування;
- задоволення біогенних, психогенних, соціогенних потреб тощо»[31].

Найважливішим елементом соціалізації будь якої особистості виступає виховання. Цей процес супроводжується постійним самовдосконаленням та

самоствердженням. До процесу соціалізації причетні сім'я, найближче оточення, дошкільний заклад, заклад освіти, найрізноманітніші соціальні інституції, вулиця, сучасні електронні мережі, засоби масової інформації тощо.

Поза навчальна діяльність – один з найефективніших засобів соціального виховання. Адже у процесі поза навчальної діяльності дитина здатна реалізувати свої пізнавальні інтереси, розвивати самостійність, у практичній діяльності проявляти власні можливості, творчо підходити до дорученої справи.

Ми не поділяємо думку деяких педагогів, які зазначають, що поза учбова діяльність – це лише розваги та відпочинок.

На нашу думку, уміло організована поза навчальна діяльність, під керівництвом фахівця соціально-педагогічної сфери, дозволить здобувати неоціненний життєвий досвід. Зрозуміло, що ця діяльність повинна мати певну мету, завдання, оцінюватися за певними критеріями.

У наукових джерелах говорять, що поза навчальна діяльність: ігрова, пізнавальна дозвіллево-розважальна, художня, соціальна, спортивно-оздоровча, трудова справляє досить вагомий вплив на формування інтересів та захоплень дітей; засобом вільного вибору найрізноманітніших видів діяльності сприяє розвитку їх ініціативи, творчості; формує ціннісні орієнтації.

Поза навчальне середовище здатне збалансувати процес соціалізації і розвитку особистості дитини. Адже у процесі поза навчальної діяльності дитина може не бездумно марнувати власний час, а проводити його продуктивно і творчо. Тобто позиція школяра змінюється. Він свідомо і відповідально розпоряджується власним часом, використовуючи його задля власного самоствердження і самовдосконалення.

Формами, які може використовувати соціально-педагогічний працівник задля привернення уваги дітей до позашкільної діяльності можуть виступати:

- підготовка та проведення різнопланових свят;
- залучення вихованців та їх батьків до проведення і відвідування екскурсій;
- проведення танцювальних вечорів;
- організація музичних фестивалів;
- участь у роботі соціально-педагогічного театру;
- проведення спортивних змагань тощо.

Участь у таких різнопланових заходах із застосуванням різних форм і методів роботи, дозволить дітям долучатися до активної творчої діяльності. Адже поза навчальна діяльність не є обов'язковою, але здатна пливати на формування особистісних якостей дітей.

Також варто пам'ятати, що соціальний педагог у позашкільному закладі має досить великі можливості для підвищення реального рівня адаптації дітей.

В першу чергу, у поза навчальній діяльності досить ефективно відбувається профорієнтаційна діяльність. Діти мають змогу набувати професійних навичок під час занять, які зорієнтовані на професійний вибір. А відтак дитина почуватиметься впевнено у майбутньому виборі професії.

Досить успішними є заняття улюбленими справами. Під час таких занять діти відволікаються від власних проблем, релаксують, заспокоюються. Заняття улюбленими справами дозволяє підняти самооцінку дитини, адже те, що у неї виходить найкраще, те, чим вона може поділитися з однолітками вселяє впевненість і піднімає дитину в очах інших дітей.

Творчі заняття позитивно впливають на психічну сферу особистості дитини.

Задля ефективного забезпечення прав дітей у поза навчальній діяльності фахівець соціально-педагогічної сфери повинен дотримуватись ряду умов.

Під умовами соціально-педагогічна наука розуміє «те, від чого залежить дещо інше, обумовлене, що робить можливим наявність речей, станів, процесів» [38].

Великий тлумачний сучасної української мови словник дає таке визначення: «Умови – це зовнішні чинники об'єктивного світу, обставини, передумови для формування чогось позитивного» [3, с. 1506].

Великий енциклопедичний словник трактує умову як : «необхідну обставину, передумову, яка робить можливим здійснення чого-небудь» [4].

З'ясовуючи лексичне значення терміну «педагогічна умова» ми за допомогою довідникової літератури знайшли: «Педагогічна умова це необхідна обставина, передумова, яка робить можливим здійснення навчально-виховного процесу» [5, с. 176].

На нашу думку найголовнішою **умовою** виступає фахова соціально-педагогічна робота фахівця. Відповідно, фахівець, який організовує поза навчальну діяльність у закладі повинен уникати таких проявів як стихійність та безконтрольність. Діти повинні знати і відчувати, що їх діяльність у закладі організована.

Наступною умовою, яку ми виділяємо, є впровадження різнопланових не бюджетних проектів. Адже участь в проектній діяльності згуртовує колектив, дозволяє відчувати відповідальність один за одного, брати відповідальність на себе тощо.

Професійна діяльність соціального педагога у поза навчальній діяльності не обмежується виконанням професійних обов'язків лише по відношенню до дітей. Ця робота включає й спілкування з батьками. Адже соціальний педагог це особа, яка здійснює просвітницьку, діагностичну, корекційну діяльність з дітьми та їх батьками.

Від того, настільки кваліфікованим є соціальний педагог – залежить дотримання і збереження прав дітей у поза навчальній діяльності.

Як спеціаліст, соціальний педагог має працювати над підвищенням педагогічної культури батьків, задля дотримання прав і свобод їх дітей. Ця

робота ґрунтуються на залученні батьків до освітньо-виховної діяльності їх дітей.

На етапі діагностики соціальний педагог проводить анкетування і тестування батьків, з якими потрібно попрацювати.

На етапі корекційної діяльності – здійснює роботу через залучення батьків до корекційно-педагогічного процесу. На цьому етапі слід застосовувати такі форми роботи як зустрічі (індивідуальні та групові), тренінги, консультації тощо.

На цьому етапі особливо важливо донести до батьків, що кожна дитина – унікальна, вона має свій власний шлях розвитку, і цей шлях не завжди такий як у інших дітей. Але це не зменшує її вартості для суспільства, і тому кожна дитина повинна почуватися і бути захищеною.

Задля ефективного виконання обов'язків із захисту прав дітей у поза навчальній діяльності соціально-педагогічний працівник:

- створює банк даних (у випадку, коли помічає порушення прав дітей);
- створює умови для захисту прав дітей у закладі;
- виступає ініціатором щодо проведення роз'яснювальної роботи, яку спрямовано на захист прав дітей;
- сприяє становленню у педагогів ціннісних орієнтацій, спрямованих на захист прав дітей;
- проводить роз'яснювальну роботу з педагогами та батьками;
- веде спостереження за дітьми в групах;
- формує відповідальне ставлення дітей до виконання своїх обов'язків;
- здійснює діагностичну та корекційну діяльність;
- проводить анкетування батьків, дітей, педагогів.

Отже, все викладене вище дозволяє говорити про те, що система поза навчальної діяльності буде ефективною за умови, що ця діяльність буде активно врегульовуватися державною політикою.

Висновки до розділу 2

Задля успішного забезпечення прав дітей соціальний педагог керується соціальними, психологічними, педагогічними та соціально-педагогічними методами.

Дані методи дозволяють виконувати теоретико-пізнавальні та соціально-педагогічні функції забезпечення прав дітей.

Отже, функції фахівця соціономічної сфери з дотримання та забезпечення прав дітей – це напрями роботи фахівців соціально-педагогічної сфери, в яких конкретизовано зміст соціально-педагогічної діяльності, а саме (просвітницька, виховна, посередницька, регулятивна, психокорекційна, консультативна, інформаційно-правова, соціокультурна, дослідницько-методична тощо).

РОЗДІЛ 3. ФОРМИ І МЕТОДИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ІЗ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ДІТЕЙ У ПОЗАНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Організаційні форми роботи соціального педагога у поза навчальній діяльності

Сучасні освітні виклики та процеси реформування системи освіти України зумовили необхідність серйозних змін як у справі навчання, так і в справі виховання здобувачів освіти. Однією з цілей поза навчальної діяльності – є розвиток дитини, формування громадянина нової генерації, здатного усвідомлено і адекватно сприймати виклики сьогодення, спокійно реагувати на зміни, що відбуваються в суспільстві, жити повноцінним життям, змінювати навколишню дійсність на краще, постійно розвиватися та самовдосконалюватися.

Поза навчальна діяльність у структурі роботи соціального педагога націлена на розв'язання багатьох проблем, основними з яких є:

- розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти;
- формування культури поведінки;
- формування громадянської позиції;
- формування способів мислення, адекватних сучасності.

І стає абсолютно зрозумілим, що на цьому шляху перспективним напрямком розвитку поза навчальної діяльності буде підсилення компетентісної складової цього процесу. Адже компетентісно спрямованість будь якого процесу завжди передбачає внесення суттєвих змін у всі напрями діяльності закладу освіти.

У професійній діяльності соціального педагога важливу роль відіграють форми роботи, які він використовує у поза навчальній діяльності.

Оскільки робота соціального педагога – це залучення дітей та молоді до участі у найрізноманітніших видах соціально-позитивної діяльності, то

зрозуміло, що для її виконання будуть застосовуватися усі організаційні форми.

В умовах поза навчальної діяльності це завдання реалізується засобом впровадження багатоваріантних форм життєдіяльності особистості: через дискусії, змагання, ігри, походи тощо.

Робота організована соціальним педагогом та проведена під його безпосереднім керівництвом носить назву організаційної форми.

У науковому обігу її визначають як один з варіантів організації яка позитивно впливає на активність дітей і молоді, адже спрямована на розв'язання соціально-значущих завдань.

Практична діяльність соціального педагога характеризується значною кількістю організаційних форм, які характеризують за певними ознаками.

Перша – це функціональність, вона вказує забезпечує існування таких форм, які безпосередньо забезпечують реалізацію окремих функцій в соціально-педагогічній діяльності.

Друга – структурність, вона вказує на специфічність правил, за якими вибудовуються окремі види організаційних форм.

Так, наприклад, у ході підготовки бесіди соціальний педагог підбирає інформацію з конкретної проблеми і планує, за допомогою яких прийомів та засобів краще донести цю інформацію до слухачів. У ході підготовки вечора відпочинку фахівець соціально-педагогічної сфери, в першу чергу, продумує загальну сюжетну лінію, обирає конкурсні завдання, знаходить оптимальні засоби для створення позитивного емоційного настрою учасників.

Третьою особливістю організаційних форм виступає їх інтегративність. Її сутність полягає в тому, що отримані результати в процесі використання одних форм, будуть сприяти впровадженню інших форм соціально-педагогічної діяльності, а це, в свою чергу, дозволить об'єднати їх в одне ціле соціально-педагогічного процесу задля досягнення соціально-значущої мети.

Так профілактичну роботу серед підлітків щодо пагубного впливу наркотиків варто розпочинати з повідомлення про шкідливі наслідки впливу на організм наркотичних речовин. Цю роботу можна проводити у формі бесіди, лекції, усного журналу.

Набуті підлітками знання під час проведення таких форм, можна використовувати пізніше, залучаючи їх до таких форм роботи, в яких вони будуть діяти більш активно. Це можуть бути ділові або рольові ігри, конкурси, тематичні акції, присвячені пропаганді здорового способу життя.

Акцентуючи увагу на тому, що у соціально-педагогічній діяльності використовується широка палітра нових організаційних форм, не варто недооцінювати та вдосконалювати й модернізувати класичні форми роботи. Наприклад, таку традиційну форму як «конкурс» можна трансформувати в конкурс знавців-поезії, конкурс-аукціон цікавих ідей, конкурс-вікторину, конкурс-естафету тощо.

Але, нові часи продукують нові проблеми, і на жаль молодіжне середовище ці проблеми не обходять стороною. А відтак, соціальний педагог повинен розуміти, що вирішення проблем молоді у молодіжному середовищі вимагає нових підходів, зовсім не традиційних. І тут нам на допомогу приходять нові технології. Наприклад, у молодіжному середовищі для вирішення проблеми усвідомленого батьківства ми можемо застосувати таку нетрадиційну форму спілкування як «інтернет-кафе».

Останнє десятиліття характеризується появою великої кількості організаційних форм саме у соціальній сфері, відповідно всі вони вимагають певної систематизації. В теорії і практиці соціальної роботи зроблено спробу розмежувати ці форми за класифікаційними ознаками, де в межах кожного блоку виокремлюють певні групи організаційних форм. Де кожна конкретна форма відповідає виокремленим класифікаційним ознакам. Наприклад, «конкурс» може виступати пізнавально-розвивавальною формою за напрямком діяльності і одночасно колективною формою – за кількісним складом учасників; формою практичного застосування – за провідними

засобами виховних впливів, складною – за особливостями побудови та інформаційно-практичною – за характером змістовного наповнення.

Використовуючи широкий діапазон організаційних форм, соціальний педагог повинен пам'ятати про дані класифікаційні характеристики. Це дозволить йому обрати саме ту форму, за допомогою якої вдасться досягти найкращих результатів у соціально-педагогічній діяльності.

Отже, впроваджуючи соціально-педагогічну діяльність серед дітей та молоді у поза навчальній роботі, соціальний педагог як фахівець повинен враховувати психологічні особливості цих вікових груп.

Зокрема варто пам'ятати, що цей віковий період характеризується прагненням до самоствердження, а відтак у процесі спілкування з дорослими та однолітками ця категорія схильна вступати у суперечки та дискусії. Ураховуючи ці фактори, соціальному педагогові варто залучати підлітків та молодь до обговорення гострих соціальних проблем.

У спорі народжується істина, саме тому з метою формування позитивних ціннісних орієнтацій та профілактики асоціальних форм поведінки з дітьми та молоддю варто дискутувати.

Задля змістовного проведення дискусії варто враховувати деякі рекомендації:

- тема дискусії повинна бути актуальною для підлітків;
- питання повинні містити скриту суперечність;
- питання для учасників повинні бути конкретними;
- учасник в будь який момент може припини дискусію;
- участь у дискусії відбувається на засадах добровільності;
- учасники дискусії повинні бути добре обізнані з проблемою дискусії;
- соціальний педагог добирає наочність за темою дискусії (за необхідності);
- подбати про емоційний фон дискусії.

Також у поза навчальній діяльності соціальний педагог використовує такі організаційні форми як вікторина (вона дає змогу виявляти ерудованість); диспут (дозволяє вислухати різні точки зору на означену проблему, дійти істини, самоствердитися); конкурс (змагання); тематичні вечори та усні журнали.

3.2. Соціально-педагогічні засади виховання особистості у поза навчальній діяльності

Правомірною є теза, що освіта – це основа для розвитку особистості. Націю, державу і суспільство загалом здатне розвивати тільки те покоління, яке здобуло гідну освіту. Відповідно до теми нашого дослідження слід обґрунтувати соціально-педагогічні засади поза навчальної діяльності щодо забезпечення прав дітей.

Сучасність характеризується не стабільною обстановкою у всіх сферах життя: економічній, політичній, соціальній. Тому діти і молодь, як ніколи особливо потребують уваги як з боку найближчого оточення – батьків, так і з боку суспільства та держави.

Значення позашкільного закладу освіти для набуття соціального досвіду та розвитку особистості у цьому контексті важко переоцінити. Адже позашкільний заклад, де освітня діяльність здійснюється у більш невимушеній обстановці, більш сприятливо впливає на формування ціннісних орієнтацій дітей та молоді.

Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи ціннісну орієнтацію особистості тлумачить як : «... 1) вибіркоче ставлення людини до матеріальних та духовних цінностей навколишнього світу; 2) система установок, переконань, переваг, що виражаються у поведінці; 3) відносно стала спрямованість інтересів і потреб особистості на певний аспект соціальних цінностей» [44, с. 186].

Наукові видання свідчать, що нині в Україні проживає більш ніж сто націй та народностей. А це означає, що ми повинні не втративши власну ідентичність, зберігаючи і примножуючи її, навчити дітей толерантно ставитися до культури та духовної спадщини інших народів.

Нам імпонує думка, що у поза навчальній діяльності варто здійснювати освітній процес на засадах толерантного ставлення. Організуючи виставки, концерти, бесіди варто не зменшуючи вартості інших культур і народів, підвищувати статус України, її менталітет. І в цьому аспекті соціальних педагог звертається до засад морального виховання.

Вибудовуючи роботу з забезпечення прав дітей соціальний педагог дотримується принципів виховання:

- принципу культури відповідності;
- принципу гуманістичної спрямованості;
- принципу адекватності виховання;
- принципу ціннісно-сислової рівності;
- принципу соціальної відповідальності;
- принципу психологічних умов розвитку;
- принципу особистісної орієнтації.

На сучасному етапі розвитку суспільства саме моральне виховання у поза навчальній діяльності сприяє формуванню етичної культури дітей та молоді. Адже моральне виховання пропагує ідеї гуманізму, а найвищою цінністю проголошує людську особистість, здатну розрізняти поняття «добро», «зло», «істину», «брехню», «красу», «потворність» тощо.

У наукових джерелах знаходимо: «Етична культура проявляється в духовно-моральному стані та морально орієнтованому способі життя людини. Дійсно, якщо становлення етичної культури відбувається під впливом різноманітних об'єктивних і суб'єктивних факторів, то воно не може бути наслідком лише одного морального виховання як і будь-якого цілеспрямованого впливу на людину. Моральний розвиток людини – це не

лише результат зовнішнього стихійного чи запланованого впливу, а й феномен її самотуття, результат самоосвіти та самовиховання» [27, с. 43].

Надзвичайно важливим засобом, який дозволяє забезпечити зв'язок виховання з повсякденною дійсністю є створення фахівцем соціально-педагогічної роботи спеціального виховного простору. І саме поза навчальна діяльність забезпечує такі можливості. Соціально-педагогічна функція позашкільної діяльності із забезпечення прав дітей виявляється у підтримці кожного, у сприянні реалізації творчого потенціалу кожної дитини.

Цілі соціально-педагогічного забезпечення прав дітей визначено:

- використання соціально-виховних чинників у поза навчальній діяльності;
- використання виховного потенціалу закладу;
- використання ефективних форм і методів задля забезпечення прав здобувачів освіти (соціально-педагогічний аспект).

Оскільки сучасна психолого-педагогічна наука орієнтована на індивідуалізацію освітнього процесу – навчання і виховання відбувається на засадах індивідуального підходу, а це в свою чергу, забезпечує основне право дитини – право на освіту.

У поза навчальній діяльності соціальний педагог може приділити набагато більше уваги дітям, які в силу різних причин залишаються поза увагою власних батьків. Соціально важливою функцією у цьому випадку виступає підтримка таких учнів, можливість надання їм змоги не лише для отримання освіти, а й можливості розвивати природні якості дитини у невимушеній обстановці. І на цьому етапі перед соціальним педагогом розкривається «неоране поле», тому що саме у поза навчальній діяльності, під час проведення бесід, лекцій, свят, тренінгів у нього (як спеціаліста) є можливість попереджати негативні соціальні явища серед дітей, спричинені неналежним вихованням з боку батьків.

Під час таких зустрічей у дітей формуються соціальні знання, вибудовується вміння безконфліктно налагоджувати стосунки з найближчим оточенням, формуються моральні якості, тобто відбувається процес самореалізації і самовдосконалення.

Соціальний педагог повинен вміти помічати і усвідомлювати зміни, які відбуваються в дитини унаслідок тих чи інших впливів на неї. Адже правильно спрогнозована діяльність дозволить виховати покоління, здатне до будь яких викликів суспільства: економічних, соціальних, політичних тощо.

У процесі поза навчальної діяльності соціальний педагог здатен вирішувати нагальні проблеми сучасної системи освіти, які базуються на основі певних принципів, які ми подаємо на рис. 1.1.

Рис. 1.2. Принципи поза навчальної діяльності

Отже, у процесі поза навчальної діяльності соціальний педагог використовує виховний потенціал освітнього закладу, як соціально-освітнього інституту соціалізації молоді.

Задля успішного вирішення завдань виховання гуманістично спрямованої особистості здобувача освіти в поза навчальній діяльності соціальний педагог здійснює цілеспрямовану діяльність, дотримуючись основних умов, представлених у таблиці 3.1 Умови успішного вирішення завдань виховання:

Табл. 3.1.

Умови успішного вирішення завдань виховання

№	Умова	Зміст умови
1.	Організаційно-управлінська умова	Дана умова проявляється в тому, що задля успішного її вирішення соціальному педагогові необхідно проводити завчасне планування власної програми дій; здійснювати пошуки нових механізмів у педагогічній взаємодії між учасниками освітнього процесу; залучати здобувачів освіти до активного проведення заходів поза навчальної діяльності; навчати дітей відстоювати свої права
2.	Науково-методична умова	У процесі виховання гуманістично спрямованої особистості дана умова широко застосовується фахівцями соціально-педагогічної сфери для вдосконалення науково-теоретичної, методичної та практичної підготовки, як власної, так і педагогічного колективу в цілому.
3.	Змістовно-цільова умова	Дана умова спрямована на те, аби забезпечити організацію роботи з виховання гуманістично спрямованої особистості учня під час роботи гуртків за інтересами, суспільно-гуманістичних об'єднань, гуртків та під час проведення інших форм поза навчальної діяльності.
4.	Навчально-матеріальна умова	Дана умова може успішно використовуватися за наявності навчально-матеріальної бази, яку створено у закладі освіти. Соціальний педагог, педагогічний колектив та здобувачі освіти повинні лише дбати про її збереження.

Організовуючи поза навчальну діяльність соціальний педагог, перш за все, спирається на теоретичні знання з основ гуманістично спрямованої особистості здобувача освіти. Пам'ятаючи, що виховання – це складний і багатогранний процес, соціальний педагог дбає про застосування різних

технологій, форм і методів. Адже від цього залежить успішність виховного і освітнього процесів.

Оновлена парадигма змісту освіти, розглядається нами як цілеспрямований процес виховання гуманістично спрямованої особистості, здатної боротися за свої права, відстоювати власні інтереси і вподобання.

В основу соціально-педагогічної діяльності задля забезпечення прав дітей під час поза навчальної роботи, ми покладаємо:

- реалізацію мети формування гуманістично спрямованої особистості дитини;
- особистість здобувача освіти, яка керується загальнолюдськими законами і правилами для встановлення суспільної справедливості;
- особистість, якій притаманні загальнолюдські цінності;
- застосування національного підходу до змісту виховання;
- виховання у здобувачів освіти поваги до здобутків культурно-історичної спадщини власного народу та народів світу;
- формування моральних цінностей вихованців;
- формування духовної культури, яка базується на знаннях кращих зразків українського народу;
- виховання норм і правил поведінки, притаманних українській ментальності;
- виховання гуманістичних рис та моральних якостей здобувача освіти.

У процесі поза навчальної діяльності спрямованої на дотримання прав здобувача освіти, соціальний педагог формує внутрішній світ вихованця. Цей світ активно проявляється в таких поняттях як «цінності особистості».

Дефініція «цінність» досить широка. Вона включає всі аспекти, які цінуються особистістю, все що є для неї дорогим і значущим. Для нашого дослідження це поняття «цінність» є важливим тому, що з позиції соціальної

педагогіки і соціальної роботи це поняття також розглядається. Адже під час визначення цього поняття враховується його соціальна сутність.

Соціальна психологія тяжіє до визначення «ціннісні орієнтації». Цей напрям спрямований на дослідження моральних принципів, політичних течій та ідеологічних напрямів.

Психологія особистості послуговується поняттям «особистісні цінності», що визначає факти діяльності особистості в соціальних зв'язках.

Соціальні функції поза навчальної діяльності – це результати роботи соціального педагога, які віддзеркалюються у культурному розвитку вихованців, залученні їх до загальнолюдських і національних цінностей, сприяють становленню особистості здобувача освіти, демонструють його вихованість.

О. Лебедева, зазначає, що така робота буде сприяти у професійному самовизначенні та гармонійному розвитку дитини.

Нам імпонує думка науковців А. Бойка та О. Лисенко, які зазначають, що мірилом унормованої поведінки особистості є відповідність її тим соціальним нормам, які прийняті в даному суспільстві. Якщо це суспільство демократичне, то відповідно і правила, і норми поведіння в ньому будуть цивілізованими. Таке суспільство характеризується тим, що гармонійно поєднує загальнолюдські цінності з нормами і правилами поведінки. А відповідно, саме в такому суспільстві дотримуються всіх прав, зокрема і прав дітей.

Соціально-педагогічна просвіта із забезпечення прав дітей – це:

- знання елементарних принципів демократії;
- навчання про права людини;
- розуміння прав і принципів демократії;
- реалізація власних прав на практиці;
- осягнення своїх прав через власний життєвий досвід.

Соціально-педагогічна просвіта у цьому напрямку дозволить нам сформувати у дитини психологічну стійкість, яка в майбутньому буде проявлятися у здатності особистості долати ситуації, пов'язані зі стресовими станами, адекватно реагувати на складні життєві обставини, справлятися із наслідками не зашкоджуючи власному здоров'ю.

Висновки до розділу 3

Сучасні виклики, що постали перед освітньою системою Української держави зумовлюють необхідність змін як у справі навчання, так і виховання учнів.

Метою поза навчальної діяльності – є розвиток здобувача освіти, формування громадянина, здатного усвідомлено і адекватно сприймати виклики сьогодення та спокійно реагувати на зміни в суспільстві; докладати зусиль для повноцінного життя суспільства, змінювати навколишню дійсність, розвиватися та самовдосконалюватися.

Поза навчальна діяльності реалізується засобами впровадження найрізноманітніших форм життєдіяльності дитини, це і дискусії, і змагання, і ігри, і походи тощо.

Соціально-педагогічний працівник закладу освіти виступає у ролі безпосереднього керівника цієї діяльності, яка носить назву «організаційні форми».

А відтак, практична діяльність фахівця соціономічної сфери, яким є соціальний педагог, характеризується великою кількістю організаційних форм, яким характерні такі за ознаки як функціональність, структурність та інтегративність.

Використання усіх цих форм у практичній діяльності дозволяє соціальному педагогові досягти соціально-значущої мети.

Вікторини, диспути, усні журнали дають змогу учневі проявити себе, бути почутим, самоствердитися і т. ін.

ВИСНОВКИ

Аналіз літературних джерел та власні спостереження дозволяють нам зробити такі висновки.

Станом на сьогодні забезпечення прав і свобод дітей у всьому світі та в Україні, зокрема, є пріоритетним напрямком.

Перетворення нинішнього суспільства спричинили вирішальні перетворення в системі освіти. Сучасна парадигма освіти підводить нас до розуміння освітнього процесу і поза навчальної діяльності як здатності набуття компетентностей.

Соціально-правовий захист прав дітей у поза навчальній діяльності передбачає реалізацію найрізноманітніших заходів. Слід зауважити, що основною метою цієї діяльності є – формування соціально-правової культури здобувачів освіти та їх захист.

Під час здійснення соціально-педагогічної діяльності соціальний педагог дотримується принципів соціально-правового захисту особистості дитини, серед яких:

- принцип гуманізму;
- принцип особистісної орієнтації.
- принцип рівності для всіх дітей;
- принцип культури відповідності;
- принцип психологічних умов розвитку;
- принцип пріоритетності прав дитини;
- принцип поваги до прав дітей на будь яку діяльність;
- принцип інтеграції зусиль;
- принцип міждисциплінарності;

- принцип гуманістичної спрямованості;
- принцип адекватності виховання;
- принцип ціннісно-сислової рівності;
- принцип соціальної відповідальності;

Організацією Об'єднаних Націй визначено п'ять основних груп прав, яких повинні дотримуватися в усьому світі, серед них: громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права.

Нормативно-правова база, щодо забезпечення прав і свобод дітей складається із законів, постанов, розпоряджень та інших нормативних документів, якими послуговується у своїй діяльності соціальний педагог.

Задля успішного виконання прав дітей у поза навчальній діяльності соціально-педагогічний працівник повинен дотримуватися ряду умов.

Серед методів, якими користується соціальний педагог варто виділити: соціальні методи, психологічні методи, педагогічні методи, соціально-педагогічні методи, та методи соціального впливу.

Виховання та розвиток особистості учня у поза навчальній діяльності виступає найважливішим елементом соціалізації.

Цей досить складний процес, який супроводжується самовдосконаленням і самоствердженням особистості дитини.

На процес соціалізації впливають усі соціальні інститути, до яких долучається особистість.

Поза навчальну діяльність вважають одним із найефективніших засобів соціального виховання. Адже доведено, що у процесі поза навчальної діяльності дитина здатна розвивати пізнавальні інтереси, самостійність, можливості, творчо підходити до дорученої справи.

Діяльність соціального педагога із дотримання прав дітей розв'язує низку проблем, серед яких: розвиток ключових компетентностей, формування культури поведінки; громадянської позиції, способів мислення тощо.

Отже, робота фахівця соціономічної сфери, а в нашому випадку соціального педагога в закладі освіти в галузі прав дітей є одним із найважливіших напрямів.

На нашу думку, варто проводити роз'яснювальну роботу серед педагогів школи, батьків, широкої громадськості щодо поінформованості основних положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй з метою забезпечення прав дітей.

Отже мету роботи досягнуто, завдання – виконано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агаркова Н. І. «Педагогічні умови забезпечення соціально-правового захисту старшокласників»: Дисерт. канд. пед. наук, 13.00.05. Київ, 2005. 185 с.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Безпалько О. В. Київ: Цент учбової літератури, 2009. 208 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і головн. ред. В.Т. Бусел. Київ :Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
4. Великий енциклопедичний словник / за ред. О. Прохорова. Київ : Генеза, 1991. 495 с.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У Гончаренко. Київ : Либідь, 1997, 607 с.
6. Демократична школа [практичний посібник] / за заг. ред. О. Шинаровської. Київ : 34 с.
7. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Д. Зверєвої. Київ; Сімферополь : Універсум, 2013. 536 с.
8. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю».
9. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
10. Закон України «Про позашкільну освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
11. Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 № 966-IV, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
12. Захист прав дитини в діяльності соціального педагога навчального закладу : [метод. рек.] / авт. кол. під ред. В.Г. Панка, Ю.А. Луценко. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 73 с.
13. Зверєва І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / І. Д. Зверєва. Київ, 1999. 39 с.

14. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: Навч.-метод. комплекс / Автор.-упоряд.: О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський та інш. / За заг. ред.: І. Д. Зверевої, Ж. В. Петрочко Київ: Фенікс, 2007. 528 с.
15. Капська А.Й. та ін. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи/ Капська А.Й., О.В. Безпалько, Р.Х. Вайнола, Заг. Ред.: І. Зверевої та Г. Лактіонової. Київ: 2001. 129 с.
16. Караман О. Л. Захист дитинства як соціально-педагогічна категорія, її сутність і зміст / О. Л. Караман // Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2004. № 1. С. 10–18.
17. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання. Навчальний посібник. - К.: Вища школа, 1997.
18. Конвенція ООН про права дитини.
19. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
20. Козирев М.П. Соціальна педагогіка: навчальний посібник : Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 352 с.
21. Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери [монографія] /авт. кол. Т. Василюк, І. Лисоконь, І. Размолодчикова, І. Шимко; упор. І. Лисоконь. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. 182 с.
22. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
23. Литовченко О.В. Соціальна адаптація дітей в умовах позашкільного закладу як соціально-педагогічна проблема// Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах: Зб. наук. пр. Київ, 2000. Кн.1. с.86-93.
24. Москаленко В.В. Психологія соціального впливу. Навч. пос. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 448 с.
25. Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони

здоров'я

України «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення» від 19.08.2014 № 564/836/945/577 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1105-14>

26. Новий тлумачний словник української мови у 3 т. Т.3. Київ, 2001. 652 с.
27. Оптимізація виховного потенціалу позашкільного навчального закладу: колективна монографія / за ред. О.В. Литовченко. Київ : Педагогічна думка, 2012. 192 с.
28. Права дитини: від витоків до сьогодення: Зб. текстів, метод. та інформ. матеріалів / Автори-упоряд. Г. М. Лактіонова, Л. В. Пироженко, О. В. Сухомлинська. Київ: Либідь, 2002. 280 с.
29. Права дитини: посібник для журналістів / Автор. кол. З. О'Доннелл, Д. Коник, Л. Логінова та ін. Київ, 2002.
30. Права дитини: сучасний досвід та інновації: Зб. інформ. і метод. матеріалів / Автори-упоряд.: Г. М. Лактіонова, О. Калібаба, Т. Цюман та ін.; За заг. ред. Г. М. Лактіонової. Київ: Либідь, 2005. 256 с.
31. Петрочко Ж.В. Забезпечення прав дітей як соціально-психологічна проблема / Ж.В. Петрочко // Зб. Наук. Праць Кам'янець-Подільського національного університету. Кам'янець-Подільський : П.П. Буйницький, 2008. Серія Соціально-педагогічна. Вип. ІХ. 300 с.
32. Представництво інтересів соціально вразливих дітей та сімей: Навч. посіб. / За ред. Т. В. Семигіної. Київ: Четверта хвиля, 2004. 216 с.
33. Програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ipv@ipv.org.ua>
34. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта і виховання: деякі нотатки про сьогодення / Г. П. Пустовіт // Формування та розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді у креативному освітньому соціумі : матеріали наук.-практ. конф. (Суми, 16-17 вересня 2008 р.). Суми, 2008. С. 6-21.

35. Размолодчикова І.В. Особливості використання методів соціального впливу на особистість молодшого школяра //Педагогічна освіта: теорія і практика: Зб. наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Вип 17 (2-2014). С.349-351.
36. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб. / Рабінович П. М. 5-те вид., зі змінами. Київ: Атака, 2001. 176 с.
37. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О. Я. Савченко / 2-ге вид, доповн., переробл. – К.: Богданова А. М., 2009. 226 с.
38. Словник психолого-педагогічних понять і термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/psychology/1270/?list=2>. – Назва з екрану.
39. Соціальна педагогіка: підручник. / за ред. А. Й. Капської. 4-те вид, виправ. та доп. К.: Центр учбової літератури, 2009. 488 с.
40. Сучасний тлумачний словник української мови / [уклад.: Л. П. Олексієнко, О. Л. Шумейко]. Київ: Кобза, 2004. 544 с.
41. Сущенко Т.І. Позашкільна педагогіка: Навчальний посібник. Київ: ІСДО, 1996.
42. Сущенко Т. І. Основи позашкільної педагогіки: Посібник для класних керівників, педагогів позашкільних закладів / Т. І. Сущенко. Мінськ : Бел. навука, 2000. 221 с.
43. Технології виховної роботи в умовах табірної зміни (теорія і практика). Київ: Грайлик, 1998.
44. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи / упор. Л. В. Лохвицька. – 2-ге вид., оновл. Тернопіль :Мандрівець, 2017. 232 с.